

RECENSIES

afzonderlijke sporttakken overdroeg. De auteurs spreken in dit verband terecht van 'een vroege vorm van structurele ontzuiling'; de cléricale bemoeienis nam sterk af en de professionalisering nam toe. Wellicht biedt dit realisme de verklaring voor het feit dat de nog altijd bestaande NKS de stroom van ontzuiling zonder veel moeite overleefd heeft.

Derks en Budel schreven een nuttige studie over een thema dat tot dusver nauwelijks onderzocht is. De auteurs hadden mijns inziens wat meer licht mogen laten vallen op de belevingswereld van katholieke sportbeoefenaren en hun geestelijke leiders en wat minder op het bestuurlijk gewemel. Wat de theoretische kant betreft: de aanvankelijke verwijzingen naar Elias en Bourdieu worden niet tot een samenhangende probleem-oriëntatie gesmeed. Maar misschien hoeft de lezer daar niet erg rouwig om te zijn.

H. Righart

A Knoester, *Economische politiek in Nederland* (Leiden: Stenfert Kroese, 1989, 222 blz., f29,50, ISBN 90 207 1767 7).

Theorie en praktijk komen in het aantrekkelijke boek van Knoester over de economische politiek in Nederland fraai tezamen. Dat is ook te verwachten van deze auteur die als hoogleraar economie aan de Nijmeegse universiteit verbonden is en tevoren in beleidsfuncties aan het ministerie van economische zaken werkzaam was. In zijn voorwoord geeft Knoester de reden van bestaan (en ontstaan) van dit boek aan. In de economieleerboeken blijven economisch-politieke vraagstukken veelal in de schaduw, zowel wat de actuele praktijk als de geschiedenis betreft. Er bestaat behoefte aan een beknopte inleiding die in deze leemte voorziet. Te erkennen valt onmiddellijk dat de auteur hiertoe een voortreffelijk boek heeft geschreven. Helderheid en overzichtelijkheid zijn de voornaamste kenmerken. Het is daardoor geschikt zowel voor gevorderde leerlingen van het HEAO als voor studenten economie en geschiedenis aan de universiteiten, maar ook gevorderden kunnen er hun voordeel mee doen. De uitgever verdient waardering voor de mooie vormgeving.

Na een inleiding waarin het object van onderzoek wordt omschreven geeft Knoester uitvoerig aandacht aan het denken over de economische politiek in de loop der eeuwen, zeg maar, van mercantilisten tot monetaristen. Dit overzicht dient niet tot achtergrond van een evenredige geschiedenis van de Nederlandse economische politiek sinds de zeventiende eeuw. Hier zou een punt van kritiek kunnen liggen, want de schrijver laat zijn nadere beschouwingen in 1918 aanvangen, hetgeen de onbevangen lezer de gedachte zou kunnen ingeven dat tevoren geen economische politiek gevoerd werd. Indien het waar is dat uit verleden denkbeelden iets voor het heden valt te leren, hoeveel meer is dat dan niet het geval voor de gevoerde economische politiek van destijds.

Vier hoofdstukken over de praktijk van de economische politiek in Nederland maken vervolgens het hoofdbestanddeel uit van dit boek. Het zijn chronologisch het interbellum (1918-1940), de wederopbouwfase (1945-1959), het economisch eldorado (1959-1973) en de magere jaren (1973-heden). Zowel de eerste als de tweede wereldoorlog ontbreekt. Dit valt te billijken mits men maar bedenkt dat juist van beide oorlogsperiodes veel te leren valt over de praktijk van de economische politiek in ongunstige zin en zij bovendien een stempel hebben gezet op denken en doen van latere bewindslieden en andere betrokkenen. Maar het gaat hier als gegeven alleen over de economische politiek in vreedstijd. Dan kijken we natuurlijk voor het interbellum speciaal naar de jaren dertig, waarover de economisch-historici in de laatste jaren zoveel drukte hebben gemaakt. Knoester is hier vrijwat effen over. Uiteraard ziet hij de tweeslachtigheid van

het beleid van Colijn c. s. in, maar hij legt groter nadruk op de inzinking van de wereldhandel dan op het vasthouden van de gouden standaard als oorzaak van de malaise. Gezien het jaar van verschijnen konden de nieuwe werken van Klemann en Drukker niet meegenomen worden, maar dat gebeurt hopelijk in een volgende druk.

Er is iets voor te zeggen om de naoorlogse fase van wederopbouw tot 1959 te laten lopen, al zijn daarin toch ook tekenen van een aanzet tot groei te bespeuren. Bij het jaar 1959 ligt inderdaad een cesuur omdat toen de keynesiaanse begrotingspolitiek echt uit de verf kwam en ingrijpende beleidswijzigingen plaats vonden ten aanzien van de loonvorming en in de sfeer van de rijksbegroting. Capabele bewindslieden en goede voornemens hebben toch niet kunnen voorkomen dat vanaf 1973 tot heden, aangeduid als magere jaren, de greep van de economische politiek op de volkshuishouding tekortschiet. Knoester schetst daarvan een pregnant beeld. Het boek sluit af met twee bijlagen. De eerste betreft een schets van het institutionele kader van de economisch-politieke besluitvorming. De tweede geeft de politieke signatuur van de kabinetten sinds 1918 weer.

In een beknopt boek moet men niet te veel nadruk leggen op wat men mist. Toch ligt het aan een positieve kwaliteit van dit werk dat ik na lezing de wens in mij voelde opkomen van Knoester te vernemen hoe hij per saldo denkt over de effectiviteit van de economische politiek in de beschreven periode. Het lijkt toch alles veel op de wendbaarheid van een bootje naar die van een mammoettanker. Wat de auteur nog wel geeft en zeer verhelderend is, zijn tabellen met instrumenten en doelstellingen van de economische politiek voor de afzonderlijke periodes, alsmede de invulling naar personen van de zogenaamde sociaal-economische vijfhoek. De eerste bijlage is bovendien verrijkt met een aantal schema's, onder andere van het financieel en sociaal-economisch beleidsspectrum, de begrotingscyclus en de wisselkoersregimes in Nederland. In hun eenvoud kunnen zij niet verhullen dat het steeds om een complexe materie gaat, maar dat is de schrijver natuurlijk niet te verwijten.

Joh. de Vries

I. Cornelissen, *De GPOe op de Overtoom. Spionnen voor Moskou 1920-1940* (Amsterdam: Van Genneep, 306 blz., f44,-, ISBN 90 6012 813 3).

Op aandringen van Arthur Koestler schreef Elsa Poretsky in 1969 het boek *Our own people*. Dit geeft een beeld van spionage-activiteiten voor de Sovjet-Unie in het interbellum, uitgevoerd door met de Sovjet-Unie sympathiserende intellectuelen en kunstenaars. De hoge GPOe-functionaris Ignace Poretsky, bekend onder schuilnamen als Ludwik en Ignace Reiss, brak in 1937 met Moskou omdat hij niet langer medeplichtig wilde zijn aan de stalinistische terreur. Kort daarop werd hij in Zwitserland vermoord. Poretsky heeft in Nederland gewoond en gewerkt. Een passage in het boek van zijn vrouw vormt de sleutel tot het boek van Cornelissen, omdat zij in een passage de namen noemt van enkele Nederlanders die voor haar man hebben gewerkt. De journalist Cornelissen heeft sinds 1966, toen hij voor *Vrij Nederland* enkele artikelen over de stalinistische processen en de moord op Poretsky schreef, hardnekkig en systematisch gezocht naar gegevens over deze Nederlanders. Om meer over dit soort werk te weten te komen dient men als een geduldig detective te werk te gaan, gebruik makend van kriptische aanwijzingen in de literatuur (als geheel staat er weinig op papier) en (herhaalde) interviews met betrokkenen of mensen die met hen in contact hebben gestaan. Mevrouw B. Pieck-van Lier, de laatste overlevende van de Nederlandse groep, bleek uiteindelijk bereid Cornelissen over een en ander in te lichten, op voorwaarde dat hij hierover pas na haar dood zou